

ІСТОТНА ШКОДА ЗАПОДІЯНА НЕЗАКОННИМ ПОЛЮВАННЯМ І ЗАЙНЯТТЯМ РИБНИМ, ЗВІРИНИМ АБО ІНШИМ ВОДНИМ ДОБУВНИМ ПРОМИСЛОМ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Baglay I. P. Substantial damage caused through illegal hunting and fishing, animal and other water using: comparative analysis.

The measures of protection should be made more active and effective, scientifically proven. There should be put emphasize on sustainable usage and restoration of wildlife because of the interests of present and future generations in Ukraine. In addition, the participation of enterprises, institutions, organizations and citizens is essential. Environmental protection, rational use of natural resources, environmental safety of human life form essential conditions for sustainable economic and social development of any country.

Wildlife is a component of the environment, national wealth of Ukraine, a source of spiritual and aesthetic enrichment and education of people, the object of research and an important base for obtaining industrial and medicinal plants, food and other material goods. Therefore fauna subject to state protection and management of the territory of Ukraine.

The proposed article uses as the example a modern judicial practice in Ukraine and takes into account current legislation of Ukraine, Belarus and the Russian Federation. We present a comparative analysis of criminal and legal application and role in the struggle against poaching of such aggravating circumstance as a "substantial damage" at illegal hunting and fishing. As to the criminal law definitions of "substantial harm" in the illegal hunting and fishing in the Ukraine, the analysis of current legislation and judicial practice shows that in Ukraine there is no systematic approach to it. If illegal fishing is due to the lack of appropriate regulations at all. Almost a similar situation is emerging in illegal hunting.

Also stay unsettled the question about the object who has caused this damage: the state, local governments, State Forestry Agency, State Water Agency, State Fish Agency etc. This largely affects the determination of the damage in each case. Size substantial damage must be defined to the extent that is contributed to the effective fight against poaching and at the same time was not too understated or overstated.

Key words: substantial harm, illegal hunting and fishing, comparative analysis.

**Баглай
Іван Петрович,**
суддя апеляційного
суду Чернігівської
області, кандидат
юридичних наук

Відносини в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу, об'єкти якого перебувають у стані природної волі, у напіввільних умовах чи в неволі, на суші, у воді, ґрунті, повітрі, постійно чи тимчасово населяють територію України або належать до природних багатств її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, регулюються Конституцією України (254к/96-ВР), законами України «Про тваринний світ» (2894-14), «Про охорону навколишнього природного середовища» (1264-12), «Про мисливське господарство та полювання» (1478-14), Кримінальним кодексом України (2341-14) (КК України), іншими нормативно-правовими актами.

Метою статті є проведення порівняльного аналізу істотної шкоди, заподіяної незаконними полюванням і зайняттям рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом та його застосування в Україні, Республіці Білорусь і Російській Федерації.

Основний зміст статті. Тваринний світ є одним із компонентів навколишнього природного середовища, національним багатством України, джерелом духовного та естетичного збагачення і виховання людей, об'єктом наукових досліджень, а також важливою базою для одержання промислової та лікарської сировини, харчових продуктів та інших матеріальних цінностей. [1]

В інтересах нинішнього і майбутніх поколінь в Україні за участю підприємств, установ, організацій і громадян слід здійснювати більш активні й ефективні заходи щодо охорони, науково обґрунтованого, невиснажливого використання і відтворення тваринного світу. Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку будь-якої держави. А тому тваринний світ підлягає державній охороні і регулюванню його використання на території України [2].

Згідно з ч. 2 ст. 282 КК Республіки Білорусь [9] за незаконне полювання, що потягло заподіяння шкоди у значному розмірі, настає покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю та штрафу або арешту з

позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, або обмеження волі на строк до двох років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, або позбавлення волі на строк до трьох років із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

За заподіяння шкоди в особливо значному розмірі під час незаконного полювання ч. 4 ст. 282 КК Республіки Білорусь передбачає кримінальну відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк до шести років із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та штрафу.

Частини 2 і 4 ст. 281 КК Республіки Білорусь передбачають кримінальну відповідальність на незаконне добування риби чи інших водних тварин, яке заподіяло відповідно шкоду у великому чи особливо великому розмірі. Частина 2 ст. 281 КК РБ передбачає покарання у вигляді штрафу або арешту, або обмеження волі на строк до двох років, або позбавлення волі на строк до 3 років, а ч. 4 – у вигляді позбавлення волі на строк до 6 років.

Великим розміром шкоди в ст.ст. 281 і 282 КК Республіки Білорусь вважається розмір шкоди, яка в сто і більше разів перевищує розмір базової величини, установлені на день скоєння злочину (18.000.000 рублів Республіки Білорусь чи 25851 грн.)¹, а особливо великим – яка у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує розмір такої базової величини (45.000.000 рублів Республіки Білорусь чи 64629 грн.)¹.

За ч. 1 ст. 256 та ч. 1 ст. 258 КК Російської Федерації [8], відповідно незаконне добування (вилов) водних біологічних ресурсів або незаконне полювання, скоєні із заподіянням великої шкоди тягнуть за собою покарання:

- незаконне добування (вилов) водних біологічних ресурсів – штраф у розмірі від ста тисяч до трьохсот тисяч рублів або в розмірі заробітної плати чи іншого доходу засудженого за період від одного року до двох років, або обов'язкові роботи на строк до чотирьохсот вісімдесяти годин, або виправні роботи на строк до двох років, або арешт на строк до шести місяців;

- незаконне полювання – штраф у розмірі до двохсот тисяч рублів або в розмірі заробітної плати чи іншого доходу засудженого за період до вісімнадцяти місяців, або обов'язкові роботи на строк до чотирьохсот вісімдесяти годин, або виправні роботи на строк до двох років, або арешт на строк до шести місяців. Отже, поняття матеріальної шкоди під час незаконних полювання та рибальства в Республіці Білорусь визначається встановленою законодавством певною грошовою сумою.

У Російській Федерації законодавчо не визначено грошову оцінку великої шкоди під час незаконних вилову водних біологічних ресурсів чи полювання. Ці поняття є оціночними і для визнання шкоди великою, за роз'ясненнями постанов Пленумів Верховного Суду РФ № 26 від 23.11.2010 р. «Про деякі питання застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність в сфері

рибальства і збереження водних біологічних ресурсів (статті 253, 256 КК РФ)» та № 21 від 18.10.2012 р. «Про застосування судами законодавства про відповідальність за порушення в сфері охорони навколишнього середовища і природокористування», ураховуються вартість виловленої риби чи впольованих тварин, їх кількість, загальний об'єм, вага, екологічна цінність, значущість для конкретного місця існування, шкода, заподіяна популяції.

До такої шкоди належить загинбель великої кількості малька, вилов чи знищення риб, занесених до Червоної книги Російської Федерації чи Червоної книги суб'єкта Російської Федерації, знищення зимувальних ям, місць нересту. Значною є шкода, заподіяна відстрілом лося, благородного оленя, бурого ведмедя.

Відповідно до ч. 1 ст. 248 КК України незаконним, поміж іншим, є полювання, якщо воно здійснюється з порушенням установлених правил і заподіяло істотну шкоду. Ці діяння караються штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 1700 до 3400 грн.)¹ або громадськими роботами на строк від ста шістдесяти до двохсот сорока годин, або обмеженням волі на строк до трьох років з конфіскацією знарядь і засобів полювання та всього добутого. [4 с. 99]

Частина 1 ст. 249 КК України встановлює аналогічну кримінальну відповідальність, за виключенням громадських робіт, за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, якщо воно заподіяло істотну шкоду [4, с. 100].

Що ж до кримінально-правового поняття «істотна шкода» під час незаконних полювання та рибальства в Україні, то аналіз чинного законодавства та судової практики засвідчує, що в Україні відсутній системний підхід до нього. Щодо незаконного рибальства це пов'язано з відсутністю відповідних правових норм взагалі. Практично аналогічна ситуація складається і щодо незаконного полювання.

Також не врегульовано і питання, кому заподіюється ця шкода – державі, органам місцевого самоврядування, Держлісагентству, Держводагентству, Держрибагентству тощо. А це значною мірою впливає на визначення розміру шкоди в кожному конкретному випадку.

Згідно з приміткою до ст. 248 КК України істотною шкодою в цій статті, якщо вона полягає в заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян [4 с. 99]. Із цього можна зробити висновок, що істотна шкода при незаконному полюванні може полягати не лише в заподіянні матеріальних збитків.

Коли ж істотна шкода при незаконному полюванні полягає лише в заподіянні матеріальних збитків, то відповідно до чинного законодавства у грошовому вираженні вона має становити мінімум 152 250 грн.¹

Впливає це з п. 5. підрозділу 1 розділу XX Перехідних положень Податкового кодексу України, який встановлює: «Якщо норми інших законів містять посилання на неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то

для цілей їх застосування використовується сума в розмірі 17 гривень, крім норм адміністративного та кримінального законодавства в частині кваліфікації адміністративних або кримінальних правопорушень, для яких сума неоподатковуваного мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги, визначеної підпунктом 169.1.1 пункту 169.1 статті 169 розділу IV цього Кодексу для відповідного року» [6].

У той же час треба пам'ятати, що відповідно до розділу XIX Прикінцевих положень Податкового кодексу України це положення набирає чинності з 1 січня 2011 року, крім підпункту 169.1.1 пункту 169.1 статті 169, який набирає чинності з 1 січня 2016 року. До 31 грудня 2015 року для цілей застосування цього підпункту податкова соціальна пільга надається в розмірі, що дорівнює 50 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року, для будь-якого платника податку [6].

стаття 7 Закону України Про Державний бюджет України на 2015 рік (Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 5. – Ст. 37) {зі змінами, внесеними Законом № 217-VIII від 02.03.2015} установила 2015 року такий прожитковий мінімум на працездатних осіб: з 1 січня 2015 року – 1218 гривень, з 1 грудня – 1378 гривень [3]. Отже, за формули $1218 : 2 \times 250 = 152\,250$ грн. отримуємо мінімальну суму істотної шкоди при не-

¹ Суми приведені станом на березень місяця 2015 року.

законному полюванні, якщо вона полягає лише в заподіянні матеріальних збитків.

Згідно з Таксами для обчислення розміру відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення законодавства в галузі мисливського господарства та полювання (крім видів, занесених до Червоної книги України), затверджених Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України та Державного комітету лісового господарства України від 18.07.2007 р. №332/262, розмір стягнення за незаконне добування або знищення однієї особини зокрема складає: за лося – 20000 грн.; за оленя благородного – 15000 грн.; за оленя плямистого – 10000 грн.; за кабана – 10000 грн.; за козулю – 8000 грн.; за бобра – 2600 грн.; за зайця-русака – 500 грн. [5].

Таким чином, під час незаконного полювання, у контексті ст. 248 КК України, щоб заподіяти істотну шкоду за ознакою матеріальних збитків, треба незаконно добути або знищити як мінімум 8 лосів, або 11 оленів благородних, або 16 оленів плямистих чи 16 кабанів, або 20 козуль, або 59 бобрів.

Звичайно, таке становище не сприяє успішній боротьбі з браконьерством. Так, Новгород-Сіверським районним судом Чернігівської області за клопотанням прокурора було закрито провадження у кримінальній справі щодо Г., Гл., Т., С., Л., Тл., Сл. та В., обвинувачених у незаконному відстрілі двох лосів, оскільки порохована у приведеному вище порядку шкода була меншою за передбачену приміткою до ст. 248 КК України.

Певно, саме цим можна пояснити, що за період з січня 2011 року до березня 2015 року в Єдиному державному реєстрі судових рішень (Єдиний реєстр) за умов повного доступу до нього автор знайшов усього 20 вироків у справах, розглянутих місцевими судами за всією ст. 248 КК України, а не лише за 1-ю її частиною. Очевидно, що кількість таких справ у державі незначна. І це незважаючи на те, що Україна – найбільша за площею країна з тих, чия територія повністю лежить у Європі, і друга на європейському континенті, якщо враховувати Росію.

Пленум Верховного суду України своєю Постановою від 10 грудня 2004 р. № 17 «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» роз'яснив, що істотною шкодою при незаконному полюванні зокрема можуть бути визнані: зникнення того чи іншого виду тварин у певній місцевості, знищення місць компактного проживання та розмноження звірів і птахів, їхніх жител, споруд, руйнування об'єктів природного середовища, знищення тварин, відтворення яких з урахуванням особливостей або чисельності того чи іншого виду (видів) пов'язане зі значними труднощами, тощо.

На те, що шкода є істотною при скоєнні злочину, передбаченого ст. 249 КК України, можуть указувати зокрема такі дані: знищення нерестовищ риби, вилов риби в період нересту, нечисленних її видів або тих, у відтворенні яких є труднощі, добування великої кількості риби, водних тварин чи рослин або риби чи тварин,

вилов яких заборонено і т. ін.

Незважаючи на ці роз'яснення ПВС України, правова неурегульованість поняття «істотна шкода» і питання потерпілої особи породжує різний підхід судів у розгляді кримінальних справ за аналізованими статтями КК України, і часом ця різниця буває суттєвою. На сьогодні на практиці визначення шкоди як істотної під час незаконних полювання та рибальства є фактично оціночним поняттям, а отже значною мірою і суб'єктивним. Окрім того вказані чинники значно ускладнюють боротьбу відповідних органів з браконьєрством, оскільки, на нашу думку, матеріальна шкода яка є істотною при незаконному полюванні, надто завищена.

У багатьох випадках суди взагалі не вказують розмір шкоди. Із згаданих 20 вироків лише в 7 випадках обвинуваченим інкриміновано заподіяння істотної шкоди. У 9 випадках осіб засуджено за полювання в заповідниках або на інших територіях та об'єктах природно-заповідного фонду. Зрештою йдеться про відстріл тварин у заборонений час і без відповідного дозволу. При зазначенні у вирокх судів розміру шкоди в грошовому еквіваленті вказується, як правило, сума, передбачена Наказом «Про затвердження Такс в галузі мисливського господарства та полювання».

Так, Ічнянським районним судом Чернігівської області К. засуджено за відстріл двох козуль – самця та самки, скоєний 09 січня 2015 року, близько 14-ої години, у лісі, який належить Хасенківсько-Заудайському природоохоронному науково-дослідному відділенню Ічнянського національного

природного парку.

Про розмір шкоди і кому її заподіяно у вироку не йдеться. У той же час Рахівський районний суд Закарпатської області, засуджуючи Г. за незаконний відстріл козулі в урочищі «Крайній Плаюц» Верхньоводянського лісництва (ДП «Великобичківське ЛМГ»), зазначив, що ДП «Великобичківському ЛМГ» заподіяно істотну шкоду в розмірі 8000 гривень.

Очевидно, що в такому разі суд виходив із Наказу «Про затвердження Такс в галузі мисливського господарства та полювання». Чому суд дійшов висновку про істотність цієї шкоди, у вироку не вказано. Відповідно до цього ж наказу незаконне добування однієї особини кабана зумовлює стягнення 10000 грн. [5]. Не зрозуміло також, із чого виходив Костопільський районний суд Рівненської області, вказавши у вироку, що Т. незаконним відстрілом дикої свині заподіяв ТзОВ «УРСУС К» істотну шкоду на суму 145 тисяч грн., та Радехівський райсуд Львівської області, який засудив Р. за заподіяння мисливському фонду ДП «Мисливське господарство «Стир» істотної шкоди на суму 17843,20 грн. незаконним відстрілом двох козуль. У зазначених вирокх немає обґрунтування ані суми шкоди, ані її істотності.

Розглядаючи справи цієї категорії, суди вказують про заподіяння незаконним полюванням шкоди навколишньому природному середовищу (Сколівський райсуд Львівської області, Баранівський райсуд Житомирської області), природно-заповідному фонду (Чемеровецький райсуд Хмельницької області), державному

підприємству лісомисливського господарства (Голопристанський райсуд Херсонської області, Рахівський райсуд Закарпатської області), районному товариству мисливців та рибалок (Рахівський райсуд Закарпатської області, Високопільський райсуд Херсонської області), лісництву (Котопський райсуд Сумської області).

У поодиноких випадках, мотивуючи істотність заподіяної незаконним полюванням шкоди, місцеві суди вказують на зменшення маточного поголів'я та популяції тварин козулі в мисливських угіддях району (Старовижівський райсуд Волинської області), на заподіяння шкоди від знищення тварин, які перебувають під особливою охороною держави, їх кількість, місце і спосіб вчинення злочину (вирок Савранського райсуду Одеської області щодо групи осіб за незаконне здобуття двох козуль і заподіяння державі шкоди в розмірі 16000 гривень). Із чого виходили суди, визначаючи заподіяну шкоду як істотну, в обох випадках із вироків не видно. Немає посилань ані на загальну кількість маточного поголів'я та популяцію козуль у районі, немає уточнень, під якою особливою охороною держави вони перебувають та як місце і спосіб вчинення злочину впливає на істотність шкоди.

Як було вже сказано, майже аналогічною є судова практика і у справах про незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. Цих справ в Україні розглядається порівняно більше. Постановляючи вирoki у справах про злочини, передбачені ч. 1 ст. 249 КК України, місцеві суди вказують на за-

подіяння істотної шкоди рибним запасам України, державі, державі в особі Управління охорони, використання та відтворення водних біоресурсів і регулювання рибальства у Дніпропетровській області, просто на заподіяння шкоди на певну суму, державним інтересам, водним живим ресурсам.

При цьому суди не вказують, який взагалі обсяг рибних запасів в Україні, і не мотивують, чому вилов кількох кілограмів риби, вартість якої визначена за Таксами, затвердженими Постановою КМУ від 21 листопада 2011 р. N1209 «Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів водних біоресурсів» [7], і за загальною судовою практикою в середньому коливається орієнтовно від однієї тисячі п'ятисот до десяти – п'ятнадцяти тисяч гривень, становить собою істотну шкоду для держави.

Так, Кілійський районний суд Одеської області засудив Т. і Р. за незаконний вилов 2 шт. товстолаба, 3 шт. ляща, указавши про заподіяння обвинуваченими рибним запасам України істотної шкоди на загальну суму 1020 грн.. У той же час у результаті спуску води на Київському водосховищі у квітні 2010 року, за даними засобів масової інформації, загинули сотні тон риби, а збитки сягнули понад 800 млн. грн.

На підставі викладеного вважаємо, що поняття істотної шкоди під час незаконних полювання та зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом потребує якнайшвидшого законодавчого

врегулювання. Водночас розмір істотної шкоди має бути визначено в такому обсязі, щоб він сприяв ефективній боротьбі з браконьерством і в той же час не був занадто заниженим чи завищеним.

Список використаних джерел:

1. Про тваринний світ: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 14. – Ст.97.
2. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII [Електронний ресурс]. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
3. Про Державний бюджет України на 2015 р.: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 5. – Ст.37.
4. Кримінальний кодекс України. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре». 2004 р.
5. Про затвердження Такс для обчислення розміру відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення законодавства в галузі мисливського господарства

та полювання (крім видів, занесених до Червоної книги України: Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України та Державного комітету лісового господарства України від 18.07.2007 р. №332/262.

6. Податковий кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – №№ 13-14, 15-16, 17. – Ст. 112.

7. Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів водних біоресурсів: Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України та Державного комітету лісового господарства України від 18.07.2007 р. №332/262.

8. Уголовный кодекс Российской Федерации. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до: http://www.consultant.ru/popular/ukrf/10_42.html#p5769

9. Уголовный кодекс Республики Беларусь. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mvd.gov.by/main.aspx?guid=101163#388>

Баглай І. П. Істотна шкода, заподіяна незаконним полюванням і заняттям рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом: порівняльний аналіз

У запропонованій статті на прикладі сучасної судової практики в Україні та з урахуванням чинного законодавства України, Республіки Білорусь і Російської Федерації проведено порівняльний аналіз кримінально-правового застосування та ролі в боротьбі з браконьерством такої кваліфікаційної ознаки під час незаконного полювання та зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, як «істотна шкода».

Ключові слова: істотна шкода; незаконне полювання; промисел; порівняльний аналіз.

Баглай И. П. Существенный вред, нанесенный незаконной охотой или занятием рыбным или иным промыслом водной добычи: сравнительный анализ

В данной статье на примере современной судебной практики Украины с учетом законодательства Украины, Республики Беларусь и Российской Федерации

ции проведен сравнительный анализ уголовно-правового применения и роли в борьбе с браконьерством такого квалифицирующего признака при незаконной охоте, занятии рыбным или другим водным промыслом, как «существенный вред».

Ключевые слова: существенный вред; незаконная охота; промысел; сравнительный анализ.

Стаття передана до редакції 17.06.2015